

ВІДГУК

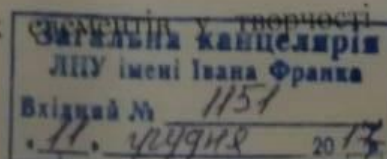
офіційного опонента, кандидата філологічних наук, старшого викладача кафедри іноземних мов та культури фахового мовлення Львівського державного університету внутрішніх справ Козловського Віталія Івановича на кандидатську дисертацію Гриневич Інни Миколаївни "Фольклоризм художньої творчості Осипа Маковея в етноестетичному вимірі", виконану на кафедрі української фольклористики імені академіка Філарета Колесси Львівського національного університету імені Івана Франка за спеціальністю 10.01.07. – фольклористика. 243 стор. комп'ютерного тексту.

Взаємозв'язок фольклору та художньої літератури завжди цікавив учених, які займалися теоретико-методологічними та історичними дослідженнями в галузі фольклористики і літературознавства. Майже за два століття українська народознавча наука накопичила достатньо як емпіричних, так і теоретичних даних, щоб мати змогу простежити впливи етнокультурної традиції на світогляд того чи іншого письменника. Інна Миколаївна Гриневич зробила спробу дослідити художні тексти О. Маковея через призму народного світогляду, з'ясувати вплив народної етноестетичної традиції на його авторську манеру.

Наукова новизна представленого дослідження у тому, що дисертантка вперше у вітчизняній науці здійснила комплексний аналіз функціонування етноестетичних засобів у творчості О. Маковея.

Структура роботи відповідає вимогам МОН України до оформлення дисертацій: вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел і літератури, додатки.

У «Вступі» обґрунтовано актуальність обраної теми, окреслено об'єкт і предмет дослідження, розкрито теоретико-методологічну основу роботи, її наукову новизну й теоретичне значення, окреслено можливості практичного використання отриманих результатів, особистий внесок здобувача, види апробації основних положень, її обсяг і структуру. Мета і завдання відображають ряд наукових проблем, що потребували свого вирішення в українській фольклористиці. Серед ключових завдань дисертації є: розкриття механізму функціонування етноестетичних елементів у тканині літературного тексту; дослідження специфіки організації виражальних засобів, які виконують естетичну функцію, та використання фольклорних елементів у творчості

конкретного автора як естетично значущого ресурсу поетичної та прозової мови; аналіз традиційних та новаторських тенденцій, мотивів літературної творчості Осипа Маковея; характеристика міфопоетичних трансформацій фольклорних образів у літературному тексті тощо.

У першому розділі дисертантка скрупульозно та ґрунтовно дослідила теоретичні аспекти етноестетичної проблематики у фольклористиці. У підрозділі 1.1. «Гене́за основних етноестетичних критеріїв» І. Гриневич розпочала дослідження із вивчення першоджерел світової естетичної думки. Звернулася до класичної праці Арістотеля «Поетика». Відзначила, що уже в часи давньогрецького мислителя людство замислювалося над такими художніми явищами, як ритміка, тропи, евфонія слова, типи мовлення, прекрасне. Увага сконцентрувала на класичних працях німецьких мислителів А. Баумгартена, який і запровадив у науковий обіг термін «естетика», та Г. Гегеля, що звернув увагу на таке явище, як підсвідома символіка, що притаманна для первісних форм фольклору. Важливим у роботі є те, що І. Гриневич звернула увагу на досягнення українських вчених. Аналіз праць О. Бодянського, П. Куліша, М. Максимовича, М. Костомарова, І. Франка, О. Потебні займає вагоме місце у теоретичному розділі. Відзначено роль М. Максимовича, який чи не вперше вказав на народну символіку як одну із основних естетичних прикмет української пісні (с. 15). Дослідниця відзначила, думку П. Куліша, який вважав, що для народу естетичним є правдиве, яке закінчується там, де відбувається спотворення історичної правди (с. 16). Не оминула знакової для вітчизняної науки праці М. Костомарова «Две русские народности». Критично підходить до тверджень класиків естетичної думки. Наприклад, розглядаючи концепцію М. Бахтіна ставить під сумнів необхідність використання «у понятійному просторі естетики як науки методологічного кліше «естетика словесної творчості» (с. 20). Відзначила, що таке формулювання не позбавлене історико-літературної інерції під час формулювання фольклористичних дефініцій і, в свою чергу, фольклорну естетику визначає у категоріях суто літературознавчих (с. 20). Дисертантка

детальніше зупинилася на проблемі дослідження етноестетичних критеріїв фольклорної та літературної творчості та дефініції терміна «етноестетика». У своїх висновках опирається на теоретичну базу сформовану Т. Орловою та Я. Гарасимом. У підрозділі 1.2. «Етноестетика літературного тексту» дослідниця вкотре у вітчизняній науці повертається до теми взаємодії фольклору й літератури. Справедливо зазначає, що фольклорні компоненти в літературному контексті є полівалентними, оскільки проявляються на рівні мови, стилю, змісту, образу. Аналізувати роль усної словесності у формуванні й становленні художньої літератури дослідниця продовжує у підрозділі 1.3. «Фольклоризм у структурі категоріальних понять етноестетики». Відзначила, що «характерною ознакою фольклорного впливу на літературу (в різні періоди її існування) є жанрова спадковість». На думку дисертантки, у сучасній літературі домінує естетично ускладнений фольклоризм, «який часом важко розпізнати без особливої розшифровки» (с. 39).

У другому розділі розглядається власне етноестетика художніх творів Осипа Маковея. У підрозділі 2.1. «Осип Маковей про національну специфіку української етнокультури» проаналізовано творчість письменника як діяча, який обстоював національну незалежність та самодостатність українського народу та культури. Особливо це стосувалося його редакторської діяльності у часописі «Буковина» (1895–1897). Під цим кутом зору розглядається його поетична збірка «Подорож до Києва» (1897). Його суспільно-політичні погляди знайшли своє вираження у таких творах: «Привіт Україні», «Розмова з могилою», «В дорозі», «Думка», «В Лаврі», «Самсон» та ін. І. Гриневич відзначає і діяльність О. Маковея як фольклориста. Так, свої перші фольклорні записи робить навчаючись у гімназії. Відзначає важливість фольклорно-етнографічної розвідки «Звичаї, обряди і повір'я святочні в місті Яворові». Дослідниця робить детальний аналіз цієї праці, особливо акцентує на зафіксованому звичаї «риндзьовати» на другий день після Великодня. Відзначає фіксації уснопоетичних творів пов'язаних із зимовою обрядовістю. Так, О. Маковей записав ряд колядок і щедрівок («Темної ночі куройкі піют»,

«Там за Дунайом музики грають», «Пасла Гандзюнейка чотири воли»). Не оминула увагою й збірки «Народні пісні в записах Осипа Маковея» (1981). Тут поміщено 87 народних пісень різних жанрів (веснянки, гаївки, балади, коломийки, козацькі, рекрутські та жовнірські пісні). Спадщина О.Маковея як фольклориста-науковця представлена розвідками «Порівняння, образи і символи в народних піснях» (1889) та «Руські вояцькі пісні з Австрії» (1891). Для глибшого вивчення внутрішнього світу О. Маковея та його художніх смаків І. Гриневич використала «Автобіографію» (1923). Однією із специфічних рис фольклоризму творчості О. Маковея, на думку дисертантки, є використання уснопоетичних жанрів (гумореска «Свій до свого», казка «Чортова скала», легенда «Терновий вінок», дума «Гірські думи»). У поетичному доробку письменника є веснянки, гаївки, байки, колисанки тощо. Національну специфіку творчості письменника пов'язано з національними особливостями українського етносу (с. 59). І. Гриневич виділяє етнокультурні архетипи, що пронизують творчість О. Маковея. Ключовими є: земля (край, поле, нива, Батьківщина), вода (озеро, річка, хвиля, струмок, джерело), вітер (дух, душа, володар), вогонь (духовна енергія, емоції, почуття) (с. 60). У творчості О. Маковея дисертантка виділила ряд асоціативних зв'язків, концептів: «земля – пісня», «земля – планета», «земля – жива істота». З архетимним образом «вода» пов'язані такі концептуальні пари: «вода – здоров'я», «вода – краса», «вода – молодість». Дослідниця відзначила, що концепт води може втілюватися й у лексемах повінь, океан, хвиля (с. 63). Відзначає, що О. Маковей, використовуючи образ вітру у поєднанні із дієсловами «гуляє», «гуде», найчастіше описує пустку, спустошення (с. 66). Дисертантка зазначила, що «семантичне поле вітру в поезії О. Маковея містить як обов'язковий складник мотив розмови, спілкування, болю ліричного героя» (с. 67). На думку І. Гриневич, «концепт вітер має двоїсту сутність – психічну та мовну. З одного боку, це ідеальний образ, що уособлює культурно детерміновані уявлення мовця про світ, а з іншого – він має певну номінацію в мові» (с. 69). Особливе місце у творчості О. Маковея займало осмислення

історичного минулого українського народу. Цій темі присвячений підрозділ 2.2. «Національна історія у творчості О. Маковей як один з основних етноестетичних критеріїв твору». У центрі дослідження – історична повість «Ярошенко» (1903). Дисертантка відзначила, що в основі художнього твору лежать дійсні історичні події та факти періоду Хотинської війни 1621 року. О. Маковей під впливом народної традиції по-своєму змодельював реальні факти художніми засобами мови, зберігши історичну достовірність (с. 72). Дослідниця звернула увагу на систему персонажів повісті. Так, окрім дійсних історичних осіб (гетьман П. Сагайдачний, гетьман польського війська Карл Ходкевич, турецький султан Осман II), вигаданого героя Микули Ярошенка, О. Маковей вводить у канву твору персонажа народних дум козака Голоту, а саму думу подає як бувальщину цього героя, яку він розповідає Ярошенкам і кобзарю. Фольклоризм повісті виявився й у тому, що О. Маковей мовлення своїх персонажів збагатив народними прислів'ями і приказками. Це надало зображеним сценам специфічного колориту та правдивості. І. Гриневич виокремила ряд цих фольклорних творів. Серед них такі: «Не страш kota салом», «Козак душа правдивая, сорочки не має», «Горе тому козакові: нема сіна лошакові» та ін (с. 81). Історію Буковини О. Маковей намагався передати у збірці «Пустельник з Путни і інші оповідання» (1909). У ній використано багато як історичних фактів, так і легенд та повір'їв. Дослідниця проаналізувала такі оповідання: «Свято в Сучаві», «В Чернівцях на перевозі», «Манолі», «Як брат сестру продав туркам». Авторка відзначила, що О. Маковей під час опису помешкань своїх героїв використовує багато етнографічних деталей. В основі оповідань лежали народні повір'я, наприклад, щоб мури фортеці були міцними у них потрібно замурувати живу людину («Манолі»), або баладні сюжети («Як брат сестру продав туркам»). Дисертантка звертає увагу на гамму кольорів у творах О. Маковей. Намагається дослідити семантику епітетів в основі яких лежить колір. Так, епітет *сивий* означає печаль, втому (с. 88), *жовтий* символізує світло, тепло, радість, *зелений* – символ природи і молодості (с. 88).

Третій розділ присвячений етноестетичному характеру образотворення у літературній спадщині О. Маковея. Перше на що звертає увагу дослідниця, це міфологізм фольклорних образів у творчості О. Маковея. І. Гриневич зазначила, що у творчій спадщині письменника знайшла своє відображення українська, слов'янська та давньогрецька міфологія. Як приклад наводить його ранню поему «Молох». Але для української фольклористики цікавим є жанр казки, який О. Маковей активно використовував. Так, демонологічний образ чорта Антипка змальовано у казці «Чортова скала». Дисертантка звертає увагу на специфіку відображення міфічних персонажів зі слов'янської міфології у поемі «Ревун». У підрозділі 3.2. «Літературна творчість О. Маковея крізь призму етноестетизації фольклорних символів» творчий доробок письменника досліджується через призму національної символіки. І. Гриневич дослідивши художню спадщину письменника окреслює її символічну систему. Намагається знайти її генезу в усній традиції українців. Окремо виділяє тваринну символіку. Віл, собака, кіт, ведмідь не лише персонажі художніх текстів, а є відображенням внутрішнього світу автора, його досвіду. Звичайно не оминає увагою метафоричного мовлення автора, використання демінутивних афіксів – ньк-, -еньк-, -есеньк-, які є характерною ознакою народнопісенної творчості. У підрозділі 3.3. «Етноестетичні засоби творення комічного у новелістиці та поезії Осипа Маковея» увага звертається на тексти, що мали виразно суспільно-політичне спрямування. Дисертантка аналізує збірку новел «Примруженим оком» (1923) і виділяє чотири групи персонажів, що стали об'єктом художнього зображення (науковці, священники, судді, політики). Інна Гриневич не оминає своєю увагою й інших прозових збірок О. Маковея, а саме : «Наші знакомі» (1901), «Оповідання» (1904). Важливу роль у створенні комічного ефекту відводиться синтаксичним конструкціям та стилістичним засобам, вживання запозиченої лексики, нетипової для слуху читача. Дослідниця відзначила важливу роль гротеску, гіперболи, пародії, іронічних порівнянь, контрасту у створенні комічного ефекту.

У «Висновках» дисертантка узагальнила результати свого дослідження, підкреслила їх важливість для української науки. Інна Гриневиц представила обширні додатки, які полегшують роботу із дисертаційним дослідженням. Тут поміщені оповідання, нариси, фейлетони, що свого часу публікувалися у пресі, але не увійшли до жодної із збірок.

Результати дисертаційного дослідження виголошені на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях. Опубліковано вісім статей у фахових виданнях. Дві статті занесено до міжнародних наукометричних баз РИНЦ, Scholar Google, одна стаття – в іноземному виданні.

Дисертантка досить добре орієнтується у темі, вдало оперує фаховою термінологією. Цілісне дослідження дисертації І. М. Гриневиц дає підставу стверджувати, що всі поставлені завдання виконані. Аналіз дисертації, автореферату та наукових публікацій автора свідчить про те, що І. Гриневиц виконала оригінальне, актуальне, ґрунтовне дослідження у галузі фольклористики.

Попри досить професійний характер роботи, з метою її вдосконалення, можна зробити декілька зауважень:

1. У тексті дисертаційного дослідження потрібно вживати повні назви монографій та розвідок, а не їх частини. Наприклад, на стор. 18, де аналізується розвідка І. Франка «План викладів історії літератури руської: Спеціальні курси. Мотиви», вжито лише останній елемент назви «Мотиви».

2. Не завжди дотримано хронологічного принципу подачі матеріалу. Так, досліджуючи розвиток теоретичного осмислення українськими вченими принципів естетичного мислення у фольклорі, дослідниця допускає певне часове зміщення. Аналізуючи доробок І. Франка з вказаної проблематики, дисертантка невинувато багато місця відводить цитуванню сучасного вченого-франкознавця С. Пилипчука (с. 18). Після чого знову переходить до вивчення теоретичної спадщини О. Потебні.

3. Авторка зазначає, що про фольклоризм, його дефініції та різновиди тривають суперечки (с. 27). У тексті не відображена ця дискусія, а також

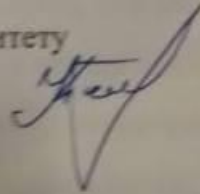
залишається загадкою думка дисертантки із цього приводу. Необхідно більше зосередитись на представленні саме думок, висновків, теоретичних напрацювань вчених, які зазначені у численних переліках. Звичайно, дисертантка аналізує напрацювання О. Веселовського, О. Потебні, М. Грушевського, Д. Медріша, Я. Гарасима, С. Росовецького, Р. Марківа, але оминає увагою науковий спадок О. Дея, Г. Нудьги, М. Яценка, О. Мишанича, С. Грици, М. Дмитренка, І. Денисюка, В. Качкана тощо.

4. На нашу думку, у другому розділі надто багато місця приділено історичній основі твору, різноманітним історичним довідкам та цитуванню історичної літератури. Це дещо затінило власне фольклористичний аналіз тексту. Хотілося б, щоб дисертантка більше зосередила свою увагу на уснопоетичних джерелах повісті, а не історичних.

Висловлені зауваження не є принциповими, мають рекомендаційний характер і не впливають на загальну позитивну оцінку оригінального дослідження І. М. Гриневич.

Автореферат і публікації відповідають змісту дисертації і відображають її основні положення. Таким чином, дисертація І. Гриневич «Фольклоризм художньої творчості Осипа Маковея в етноестетичному вимірі» відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів від 24. 07. 2013 р. № 567, а її автор заслуговує присудження наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності «10. 01. 07 – фольклористика».

Кандидат філологічних наук,
старший викладач кафедри іноземних
мов та культури фахового мовлення
Львівського державного університету
внутрішніх справ

В. І. Козловський

11.12.2017

Підпис: *Козловський В.І.*
ЗАСВІДЧУЮ НАЧАЛЬНИК ВІС
ЛЬВІВСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ ВІТРИШНІХ СПРАВ

